

Dvor Luja Četrnaestog

|| N. Raos*

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada
Ksaverska cesta 2, p.p. 291
10 001 Zagreb

U posljednje vrijeme možemo čitati, od *Jutarnjeg* lista do *Prirode*, da ne govorimo o svemoćnom Internetu, o nesuvislostima i glupostima koje se mogu pročitati u znanstvenim časopisima sa slobodom pristupa, dakle u onima koji svoje stranice naplaćuju. Ljudi se čude, a nema se čemu čuditi. *Nil mirare*.

A nema se čuditi jednostavno zato jer tako mora biti. Kao što je bilo i moralo biti na dvoru Luja XIV., Kralja Sunca.

Jer što se tamo, u Francuskoj dogodilo? Unatoč Matiji Gupcu, stubičkoj i inim seljačkim bunama, treba povijesne istine radi reći da se položaj seljaka danas i u doba feudalizma nije u bitnom razlikovao. Kmet je, istina, bio vezan za zemlju, ali je isto tako bio vezan i njegov gospodar, feudalac. Kmet je svoga feudalnog gospodara sa svog polja hranio, a gospodar je njega iz svog dvorca branio. Tlaka nije bila zato da bi se netko tustom guskom mastio (ah, gladan je čovjek sklon svakom pretjerivanju!), nego da bi se gradile utvrde i opremala vojska. Oblik poreza, ništa više.

No stvari su se počele mijenjati kada je kralj ugrabio vlast, pa je vojsku stavio pod svoje izravno zapovjedništvo. Feudalci su se odjednom od vojnika, branitelja pretvorili u parazite, ljude koji nisu ništa trebali raditi, a opet su trebali (dobro) živjeti od kraljevog (čitaj: poreznog) novca. Trebali su dobro živjeti, jer bi im kralj ukinuo povlastice, okrenut će se protiv njega. Na kraju se našao *modus vivendi*: pozvat će ih na svoj dvor da mu se dodvoravaju i dive. Tako se Versailles pretvorio u kazalište – svi su glumili svoje uloge, od kralja do zadnje sluškinje.

Vratimo se našem dobu. Što je znanost, što je znanstveni rad? Znanost nije više gospodski hobi kakav je bio u 18. stoljeću (sjetimo se da je Lavoisier bio pravnik koji je, razumije se, od svog zanimanja živio). Znanost nije ni biznis, pogotovo ne u Hrvatskoj. Pa što je onda znanost?

Eh, to je pravo pitanje. Postavite li ga znanstvenicima, čut ćete mnoge, ne baš jasne odgovore. Jedni će reći da je znanost životni poziv, strast, najbolji (i možda jedini) posao koji žele raditi. No to ne govori ništa. Svatko se može naći u nekom poslu. Znam

pekara koji kaže da ni sa čime ne bi zamijenio svježa jutra i miris upravo ispečenog kruha. Voli zoru, što ćeš. Jutarnji tip.

Što će nam još znanstvenik reći? Reći će nam da je znanost lijep posao, jer nemaš strogo radnog vremena i strogih radnih zadataka. Radiš koliko hoćeš i možeš, šef te (obično) ne gnjavi, jer te nema radi čega gnjaviti. O tvom radu plaća mu ne ovisi.

Nije hobi, nije posao – pa što je onda?

Bolje bismo na to pitanje odgovorili ako se zapitamo koja je društvena funkcija znanosti. Iako se često čuje kako je “znanost pokretač tehnološkog razvoja”, kako “uložen novac nije trošak nego investicija”, upravo zato što se to tako često čuje znači da nije istina. Jer koga treba uvjeravati da se bez novca ne može živjeti ili da je dobro jesti meso i kolače?

Pa kad je tako, kad znanost nema jasnu društvenu ulogu, a znanstvenici ne vide od svoga rada koristi, što je prirodnije nego da se ponašaju onako kako su se ponašali plemići na dvoru Luja XIV.? Visoke, nakinđurene frizure, svilu i kadifu, baršun i brokat zamijenili su indeksi uspješnosti i svakojake rang-liste, oko Kralja Sunca koje se pri svom prvom otvaranju svako jutro usmjeravalo prema drugom (ili, o milote, istom) sretniku zamijenila je pohvala urednika iz tko zna kojeg uglednog znanstvenog časopisa, prevažno pitanje tko će pred kime prvi skinuti šešir zamijenilo je pitanje tko ima više znanstvenih radova i citata. Dvoboji pištoljima i mačevima ustupili su mjesto dvobojima riječima (šuti, mali, imam više radova od tebe), kojih smo bili svjedoci i na stranicama ovog časopisa. Jer čast, čast je u pitanju.

I dok jedni rade radi svoje časti i ugleda (čitaj: taštine) evo i drugih, emotivno zrelijih, koji vide ono što treba vidjeti, pa tuđi rad, a prije svega institucije izlažu ruglu. I baš kao što je doba Luja XIV. rodilo Moliera i Voltaira, tako je i naše doba rodilo znanstvenike koji pišu izmišljene znanstvene radove da bi nam otvorili oči. *Ridendo castigat mores*, piše na pročelju Francuske komedije. Smijući se žigošemo običaje.

* Dr. sc. Nenad Raos
e-pošta: raos@imi.hr